

Payer Imre

A NÉMA TERPEZÁLLÁS

A rotweiler, a néma terpezállás.
Szögletes, merev arc, üres tekintet.
Őrök, elítéltek, esőcsepergés.
Kívül: sima, magas falak, sötétség.

Kívül – semmi egyéb, lakatlan. Bent a
mosószer szaga, elvágólagos rend.
Lefojtott focizás. A börtönudvar.
„A bv.-ben az utóbbi hónapokban

csökkent a kimenő-arányszám, ellen-
súlyként volt kötelességünk a kultúr-
és sportprogramok őszi szervezése.”

A görcsös fecsegés brutális csendre
ráborul? kiegészül? Fátyol, zsáner...
Kívül-belüli, szüntelen morajlás.

Gogolák Lajos

ROMEMLÉKEK (II)

Közzéteszi NóvÉ Béla

1929. november végén aranybetűs, merített kartonra nyomott meghívó érkezett hozzám azzal, hogy Kornfeld Móric báró s a báróné ekkor és ekkor szívesen látnak Lendvay u. 27. számú otthonukban vacsorára – amit különben a már korábban idézett *Magyar Szemle* társas vacsorán általánosságban jelzett is volt a báró. Egy tizenkilenc éves, nagyra hivatott, nagyravágó, karrierista ifjú sietségével és aggályosságával öltém magamra szmokingomat, küszködve a mi ifjúkorunkban még kötelező keménygallér begombolásával és a csokornyakkendő megkötésével, gondosan megvizsgálva akkor még szinte selymes arcbőrömet, hogy nem vagdaltam-e össze az állam, mint szoktam volt, kétszeresen is megfésülködtem, és széteső, puha hajzatom igyekeztem holmi brillantinszerűséggel megrögzíteni. Igen elegáns voltam, s minden velem született s a felsőbb gimnáziumi osztályokban még inkább kifejlesztett arroganciám ellenére nem tagadom, némi meghatottságot és izgalmat éreztem. Mondanom sem kell, ez a meghí-

vás mást jelentett, mint az addigi meghívások és társasági alkalmak Budapest szegényebb-szerényebb arisztokratacsaládjainál, a magas középosztályi, hivatalnoki vagy gentry lányos házaknál – hisz ott csak a „gavallérok” egyike voltam, „társasági fiú” egy jobb házból, később persze főrendező, alelnök és bálnyitó is –, bár sosem voltam, hosszú lábam ellenére, valami szenvedélyes táncos, ezt a magam roppant államférfiúi és intellektuális fölényével eleve rangommal ellentétesnek éreztem – s ó, igazam is volt... Hová lettek, hová tűntek az idők viharai és a sors szennyes hullámai közt e derék ifjonti társaim, a többi bálkirályok, elnökök, alelnökök, diákvezérek, jogsegélyegyesületi elnökök, vitézi várományosok, ludovikások, nyalka kis önkéntesek stb.? Ugyan ki emlékszik ma rájuk? Hiszen még én is alig-alig emlékezem – rendíthetetlenül tündöklő, roppant memóriámmal. [...]

Kornfeld báróékról közelebbit ekkor még alig is tudhattam, legfeljebb annyit, hogy a legmagasabb pénzarisztokráciához tartoznak, s hogy „a nemzet bárója” a fennálló rendszer minden jelentősebb intézményének meggátolhatatlanul tevékeny mecénása. *A Magyar Szemle*-vacsorán általában tanúsított s engem is megejtő közvetlen kedvessége, melyben nyoma sem volt a bizonyos pénzembereknél tapasztalható felfuvalkodásnak, rokonszenvessé tette őt nekem, ugyanakkor egész más típus volt, mint amelyhez én szoktam s amellyel mi, „felső középosztályi úrifiúk” otthon, társaságban, rokonságunk körében stb. találkozhattunk. Sem „arisztokratikus”, sem „középosztályi” vagy „bankemberi” jelleget nem viselt magán. Lénye bájtalan, charme nélküli volt; mint jóval később Max Weibert olvasva rájöttem, jellemét s modorát – persze a legmagasabb fináncarisztokratai értelemben – az ún. Fach- vagy Sachbeamtentum, egy csakis a dolgot magát néző, objektív, mérlegelő magatartás jellemzi. Már mondtam, hogy se így, se úgy, azaz se izr., se arisztokratai értelemben („arisztokratai jellem” – reformkori jelző) nem volt „érdekes” vagy „szép” ember; ifjúkorában, mikor még hitvalló és antikatólikus zsidó fiú volt, és verekedett a „keresztmozgalom” során a felületesen, léhán és tüntetően „katolikus” Szent Imré-sekkel, nos, már akkor sem lehetett semmiképp sem holmi ifjú Dávid, Jonathán vagy Absolon. Mellesleg sohasem hallottam bizonybizony huszonöt évig tartó, bár felületes és egyenlőtlen ismeretségünk során a pesti magas izr. társaságban, mely engem oly szívesen látott mint „liberális”, majd antináci férfiút és író, hogy Kornfeld Móricnak valaha is „nőügyei” vagy más extraturjai lettek volna. [...]

Ó, mennyire más volt kor- és rangtársa, a Kornfeld Móric hangsúlyozott „erkölcsi komolyságát” ifjúságuktól folyvást gúnyoló, közvetlen, mindig önmagát adó, már-már önként leleplező báró Hatvany Lajos, az ő lezser iróniájával, öltözködés- és modorbeli könnyed eleganciájával! Ifjúkoruk óta heves ellenfelek voltak ők: Kornfeld Móric és Hatvany Lajos, kiról a nálam sokszor előforduló, főnyciai fiúkereskedelmi arcvonásokat viselő Balogh József (a kiváló rabbiképző intézeti ókeresztény irodalmi és patrisztikai főtanár, Balogh-Bloch Ármin fia) mindig is rosszállón mondotta volt, hogy kerülő úton tudomására jutott, miszerint Hatvany Lajossal igen szívélyes viszonyba kerültem, holott, mint mondá: „Atyám a Hatvanyaknál is nevelőtanár volt, s ez a Hatvany Lajos igen haszontalan fiú lévén már akkor is sok bosszúságot okozott neki.” Kornfeld Móric báró mind otthonában, mind Mária Valéria úti bürójában mindig is rendkívüli szívélyességgel fogadta ifjabb látogatóit, ám azért nem szaladt eléjük pl. Lendvay utcai lakása lépcsőházában le egészen a kapuig, hogy: „Lám, jönnek a nebulók! Gyerekek, fiúk! Mi újság? Mit olvastatok?” Nem, Kornfeld Móric báró sosem fogta karon ifjú barátait, mint tette azt Hatvany Lajos velem várbeli palotaházában egy hármas va-

csora után (ti. feleségét, Lolli baronesse-t, Somogyi Béla, a mártír szocdem főszerkesztő leányát is ide számítva), mondván: „Gyere, sétáljunk egy kicsit, olyan szép este van, gyönyörködjünk e régi házakban. Látod: itt volt fogoly Kossuth, itt tanult meg angolul, s látod: a Bástyasétányon itt sétált és dühöngött magányosan Széchenyi!” és így tovább... Nem, Kornfeld Móric sosem volt szubjektív és közvetlen senkihez, bár éreztem: lelkesíve tele volt emésztő vágyakozással, hogy leküzdje lényének hidegségét és gátlásait. Kornfeld báró „a dolgot önmagát néző”, krisztianizált és magát elhivatottan nemzetfenntartó elemnek érző nagykapitalista típusa volt, elérhetetlen magasságban lebegvén nehézkesen felettünk, minden ismerősét, barátját, történelmi és nagykapitalista rangtársát okos és tanító beszélgetések közben intvén „nemzeterkölcsi” elvekre stb. [...]

Nos, e száraz és hideg téli estén beléptem a Lendvay utca 27. számú villa-bérház kapuja alá a kis előkerten át, s futó pillantást vetettem a névtáblára – [...] A lépcsőkön kettőt-hármat ugorva máris ott álltam a Kornfeld-lakás hármass (igenis hármass!) bejárata előtt, hol két egyszárnyú, fehérre lakkozott, kissé szecessziós díszítéssel ellátott előszobaajtó közt kétszárnyú üvegajtót láthattam, kockák közt üveggel, francia módra. Csengetésemre a másik, szembeni előszobaajtó nyílt ki, s egy aransujtásos-aranygombos, aranyló válldíszekkel ékes frakkban – kissé testes, alacsony, széles vállú, kopasz, idősebb lakáj nyitott ajtót, és komolyan mondotta: „Erre tessék, kérem, alázatos szolgálja.” Egy kis előszobába kerültem, melyet aranyló sárgaréz foglalatú lámpa világított meg, a fogasokon már ott lógott néhány télikabát... Elvevén a bárónénak szánt három hosszú szárú, fehér rózsát, lesegítette kabátomat, majd visszaadva a csokrot, barátságos hangon biztatott: „Erre tessék, csak egyenesen.” Egy hallszerű előtérbe léptem, s mindjárt észrevettem, hogy az imént említett kétszárnyú üvegajtó innét nyílik a lépcsőházba; miként azt is észre kellett vennem, hogy a bárói apartman két-három kisebb lakásból egybenyitott lakásból áll. A hallban szinte elszédültem az ott látott pompától – a falon barokk szentképekről szent szüzek és mártírok üdvözöltek, s jobbról-balról e szentképek mellett gyönyörű aranyangyalok lebegtek a zöld-bordó tapétán. [...]

Megilletődötten néztem körül, majd a lakáj átvezetett egy kis fehér Louis Seize szalonon, mely virágoktól illatozott, s falain finom keretben empire és biedermeier urak és dámák révedeztek rangrejtetten vagy rangjukvesztetten új környezetükben. A lakáj innen is továbbtessékelt, s nevemet végül bekiáltá egy nagy tágas szalonba. Miután ekkor még szerény nevem belehangzott a nagyszalon és könyvtárterembe, a lakáj elmaradt mellőlem, amit jól is tett, mert már igencsak zsenírozott a jelenléte. E pillanatban hozzám lépett a báró, majd a báróné is, kinek a báró bemutatott, s kinek félszegen átnyújtám a rózsacsokrot. „Igazán kedves magától” – rebegte Kornfeld Móricné szül. Weiss Marianne bárónő, akiről később ennen felismerésem alapján is konstátálhattam, hogy Weiss Manfréd báró, a híres csepeli fegyver-, szerszám és gyümölcskonzervgyáros valahány leánya közül a legszebb, de legalábbis a legtűrhetőbb küllemű. Ezek után a vendéglátó főrangú pár bemutatott két kislányának, Máriának (Puppe) és Hannának (Johanna) – a család két fia, az akkor még fess, germán megjelenésű György (Gyuri vagy Burschi) és a rendkívül feketén zsidós megjelenésű Tamás (aki Burschival ellentétben igen intelligens, művelt és arrogáns volt, amúgy a dinasztia alapítójának, a nagy Kornfeld Zsigmondnak hű képmása) azon az estén még nem jött elő. Kornfeld báró ezután körbevezetett, s bemutatott a díszkötésekkel tömött monumentális könyvespolcok alatt zavartan álldogáló ifjú és középkorú vendégeinek. Emlékszem, ekkor ismertem meg Deér Józsefet és Pukánszky Bélát, továbbá báró Radvánszky Antalt (Tompuszt), akivel már futólag láttuk egymást az Országos Széchenyi Szövetség vita-

estjein, amikor Kerék Mihály, kiváló agrárszakértő (A MAGYAR FÖLDKÉRDÉS szerzője) előadást tartott a szükséges földreformról, és Radvánszky barna-fehér pepita öltönyében őrjögve ugrott fel ezt kiáltván: „Igenis, maga izgat! Maga aratósztrájkot akar!” [...] Emlékszem még a társaságból gr. Ambrózy Györgyre, aki ezen az estén tüntetően csak szürke utcai ruhában jelent meg, nem pedig szmokingban... Más ismerősre nemigen emlékszem a tucatnyi meghívott között, ami nyilván a többiek jelentéktelenségére vall – hiszen közismert kiváló emlékezőtehetségem s érzékelem a „híres emberek” iránt.

Annál inkább emlékszem a nagy szalonra, amelynek széles, szecessziós szabású ablakain az 1920-as évektől a budapesti (bocsánat: izr.!) kereskedelmi és demokrata nagypolgárságnál divatba jött Richelieu-függönyök pompáztak. (Azért „Richelieu”, mert a rettenetes kardinális csipkés galléjáról vették mintájukat; bár az is biztos, hogy e divatot Blanka Spitz bécsi iparművész nő importálta Budapestre, folyvást hirdetvén magát és műveit pl. a *Színházi Életben*: „die neue Spitze”). A szolid keményfából – mély dió vagy kissé fényezett tölgy – alkotott könyvespolcokon, körös-körül a falak mentén hatalmas fóliánsok, angol és német lexikonok sorakoztak. Már ekkor is kíváncsi természetem volt, így hát a félszegen várakozó intellektuelek és egyetemikatedra-várományosok között körbeoldagoltam, annál is inkább, mivel a háziak a szívélyes formalista üdvözlés után amúgy sem törődtek velem, a legifjabb és legjelentéktelenebb s valószínűleg a legfélszegebb vendéggel. Kíváncsian körbejártam hát, míg a nemzet bárója az egyházi adó kérdéseiről fontoskodott báró Radvánszky Antallal – és néztem, elévgre intellektuel voltam már akkor is, ó, a könyveket.

Nos, csalódással kellett konstatáljam, hogy sehol-sehol egy magyar remekíró, angol, német vagy francia „klasszikus”; sehol egy művészettörténeti képes album; sehol egy mű, mely a báró és báróné vagy a baronesse-ek szubjektív hajlamairól árulkodnék. S ami még inkább feltűnt, sehol az egész lakásban egyetlen modern vagy impresszionista kép! Tudnom kellett már ekkor, ifjú világfí mivoltomnál, modern művészeti és társadalmi tájékozottságomnál és ismeretségeimnél fogva, hogy az oly csodálatos, nekem akkor igenis imádatra méltó, modern művészetet éppen azok a rétegek pártfogták és segítették sikerre hazánkban, melyekből Kornfeld báróék is eredtek. Idézhetném itt például báró Kohner Adolf nevét s az ő Bajza vagy Damjanich utcai műgyűjteményét. Ugyanígy élénken emlékszem még felsőbb gimnazista koromból, amikor anyámmal ott voltunk a híres Ernst-múzeum (Nagymező utca) vernissage-ain, pl. egy Rudnay gyűjteményes kiállításon vagy egy Csók István retrospektív kiállításon – micsoda cavalcadja volt ott a budapesti izr. nagy- és középkapitalista réteg demonstratív műbarátságának, mecénás mivoltának! A magyar festők, a budapestiek és szonokiai például, nem élhettek volna meg e magyar zsidó nagykapitalista rétegek dekoratív és demonstratív műpártolása nélkül. Vagy itt van br. Mednyánszky László példája – tudjuk, mily zuhlönten és elesetten élte utolsó éveit; ám azt is, hogy a Singer és Wolfner cég, azaz Wolfner úr lelkesen pártfogolta, s hallottam, hogy az Andrássy út 16. számú ház első emeletének egy része, ahol Wolfnerék lakása volt, tele volt gyönyörű Mednyánszky-képekkel. [...]

Mindebből a budapesti nagykapitalista műbarátságából mit sem láthattam ama három helyiségben, amely most megnyílt előttem, előttünk. A könyvtárban, illetve a nagyszalonban aransárga hangulatvilágítás borított előkelő derengésbe mindent, ám ez nem hatott meg különösképpen, hisz ilyesmi volt nálunk is, a mi kései biedermeier szalonunkban. Ez a világítás 1919–20 után jött divatba Bécsben, s még inkább az angomániával tetszelgő Budapesten; hallottam, hogy a budai Várban is efféle sárga

ernyős világitást installáltatott a Kormányzó úr és fennkölt lelkű hitvese. Itt csak mellesken említtem – bár ez igen-igen lényegesnek látszik most is nekem –, hogy a magyar arisztokrácia vagy a jómódú gentry (bene possessionati) ekkor már egyáltalán nem jeleskedett az újító nemzeti irodalom pártfogásával, senki sem vette például Ady, Babits, Kosztolányi, Móricz Zsigmond, Tóth Árpád stb. köteteit... Nagynéném mesélte, hogy a lipótszentmiklósi katonai kórházban 1914 és 1918 között az ún. gentry- és úrilányok (Andaházy, Andreánszky, Thuránszky, Kubinyi stb.) mekkorákat röhögtek Ady és Kosztolányi egy-egy során, s e nagy költőket és írókat oktalanul mind-mind zsidóknak tartották; avagy hogy Tomcsányi-atyafiságunk: Hermin néni és T. Martsa a Múcsarnokban közszemlére tett Rudnay-, Ferenczy-, Szőnyi- és Bernáth-képeket futurista mázolmányoknak gúnyolták stb. [...] Magam tehát igencsak lehangolt voltam, hogy a nemzet bárójának lakában nem látok a tömött polcokon semmi régibb vagy újabb szépirodalmat, költészetet vagy pláne: képzőművészeti műveket. [...] A fehér szalonhoz vezető ajtó mellett mindazonáltal megpillantottam Frazer, a híres angol etnológus THE GOLDEN BOW című monumentális művének köteteit (e nagynevű szerzőről ekkor már hallhattam valamit néprajzos népi ismerőseimtől). A báró igen büszke volt e könyvek birtokára, s én hallottam, ahogy később is dicsekedett velük például Szekfű Gyulának, Babits Mihálynak, mi több, még Ortutaynak is, mikor már ez a kártékony alak [...] feltűnt Szegedről, és ide is behatolt (gondolom, Szekfű ajánlásával). Megjegyzem pótlólag az említett Ortutay kapcsán, hogy heves pártfogója, Cs. Szabó László (akit aztán Ortutay rúgott ki a Rádióból, és késztetett – kényelmes – emigrációra) sosem nyert megtisztelő meghívást Kornfeld báróékhoz, ahogyan Márai Sándor sem, akit a nemzet bárója „dekadensnek” és túlságosan „szegényérzékenynek”(?) tartott, mint iregszemcsei kastélyában nékem és más vendégeknek többször is mondotta, miután mi az akkor nagy hatású Márait dicsértük őszinte lelkesedéssel előtte e különféle nemzetpolitikai érdekű vacsoraestélyeken.

Ám hadd legyen igazságos. Már első meghívásom alkalmával s azután is látnom és észlelnem kellett, hogy a szalon falait borító roppant könyvtár, mely telis-tele volt méregdrága, monumentális kiadványokkal, voltaképpen csak a dekorációt szolgálja – lehet, hogy nagyrészt családi örökség volt e nagy dinasztia alapítójától, Kornfeld Zsigmondtól. Később meg kellett tudnom azt is, hogy a „nemzet bárójának” igazi szellemi műhelye s igenis naponta használt könyvtára a Mária Valéria úti ódon, empire ház egyik sötét, udvari szobájában él, fejlődik és lélegzik. Ez a ház, mint gazdaságtörténeti kiadványokból tudható, eredetileg a Weiss Manfréd és Berthold konzerv- és fegyvergyáros cég városi székhelye volt. Később megtudhattam – amihez nem is kellett sokat kíváncsiskodnom –, hogy e mindent betöltő konzern részéről Kornfeld Móric báró bízott meg a sajtó- és propagandaugyekkel; idetartozott pl. az én ifjúságom idején a Bethlen-Szekfű-féle *Magyar Szemle* intenzív „gondozása” is, s ennek tulajdonítható, hogy a Kornfeld stb. családok bizalmasa és familiárisa, Balogh József – polgári állásra nézve az említett nagy családi konzernhez tartozó Auer Gáz- és Szénkereskedelmi Rt. igazgatója – bízott meg a Magyar Szemle Társaság főtktkári teendőivel, bár Szekfű undorában mindenkor múlhatatlan része volt [...] Egyszóval Kornfeld Móric báró a Weiss Berthold és Manfréd-féle ódon székházban ült mindig egy zöld ernyős, akkor divatjamúlt, ma újra divatos íróasztali lámpájánál, s ha éppen „felek” nem zavarták, folyvást csak olvasott („a Motzi, a rabbi” – mondogatták róla elnézően a családtagok). Olvasott pedig 1890-es és legújabb birodalmi német szocdem kiadványokat, angol labour- és konzervatív folyóiratokat, geográfiai magazinokat, újabb görög

történelmi kiadványokat (tőle hallottam például a 30-as évek végén először a jeles lipcei görög történész, Helmuth Berve nevét). Természetesen olvasott ő magyar sajtót is, kiváltképp a keresztény lapokat (*Nemzeti Újság, Új Nemzedék, Magyar Kultúra, Katholikus Szemle*), melyek nem állhattak volna fenn az Oltár és a Bank diszkrét egyezsége nélkül... Ám olvasott liberális bulvárlapokat is, pl. az *Esti Kurírt*, melynek javára beszerzendő segítség ügyében Rassay Károly mindenkor gr. Apponyi Györgyöt, Apponyi Alfréd szép ember fiát küldötte a báróhoz. Olvasott továbbá a báró gondosan, naponta magyar szocdem lapokat és folyóiratokat is, főként a megszelídült *Népszavát* tűntette ki figyelmével és kedvességével, amihez Peyer Károly volt a közvetítő. [...]

Egyszóval Kornfeld Móric báró otthon inkább csak reprezentált, olvasni célirányosan a bürójába járt, s igen jó emlékezőtehetsége volt. – Hogy a báróné mit olvasott és mely írókat tüntetett ki figyelmével, azt negyedszázados ismeretségünk során alig is tudhattam meg, bár hát magam – tökéletes ifjú literary gentlemanként – vendéglátásaik során előszeretettel fitogtattam nemcsak világpolitikai, hazai vagy közép-európai ismereteimet, de irodalmi-költői olvasottságomat is. Mindhiába, sem angol, sem francia, sem német nevek és művek említése nem tett semmiféle hatást itt... Mária avagy „Puppe” bárónő ugyan később az egyetem földszinti folyosóján, Szekfü Gyula szobája előtt megtisztelt ama bizalmas közléssel, hogy Baudelaire-t, Verlaine-t és Jean Sarmaint olvas mostanság (ez úgy 1934–35 körül lehetett), s hogy „beleszeretett” a francia szimbolistákba. Édesanyja, Marianne báróné irodalmi érdeklődésének azonban félszeg mustrám során a könyvtárban ekkor még semmi nyomát nem lelhettem fel; később, az 1940-es években, amikor gyakoribb vendég lettem – mint jelentős ifjú antináci, bár hát erősen „antiklerikális”, liberális publicista – náluk a Lendvay utcában és az iregi kastélyban, megtudhattam, hogy Marianne báróné Stefan Zweiget kedveli, továbbá Metternich és Liewen hercegné szerelmes leveleit –, ami számomra nem volt éppen túl nagy reveláció. Hisz meg-megjelentem én ekkor már mint a *Magyar Nemzet* jeles és bátor tollú munkatársa, más nagypolgári és fináncarisztokráciai „zsido” körökben is – melyek jobban vonzottak persze, mint az unalmas „keresztény középosztályi” zsúrok és vacsorák –, ahol általában mindenütt élénk és engem is izgató tájékozottsággal találok a modern irodalom és művészet iránt. [...]

Akkori és későbbi társadalmi-gazdasági ismereteim birtokában nem mondhatom, hogy Kornfeld bárók lakása holmi „procc” vagy „parvenü” jelleget mutatott volna, ellenkezőleg: minden gazdagság és fényűzés mellett erősen tompított eleganciájú, sokban túlságosan is „standard” lakás volt – egészen elütően rokonaik és rangtársaik otthonától. A szalonban vagy könyvtárteremben barokkos lendületű nagy kanapé foglalta el a fő helyet, körötte és másutt is hatalmas, angolos formájú, füles fotójjal (wing chair). A huzat iparilag előállított gobelin volt, az egész olyan benyomást tett rám, mint a nemrég még Königstädtler Kornél barátommal illegálisan látogatott Gellért Hotel szalonjai. A fotójók s a roppant kanapé előtt, körül és mellett neobarokk szalonszalkák álldogáltak, mintha egyenest egy bécsi vagy Budapest belvárosi bútorüzletből kerültek volna ide. Az asztalok finom barokk és biedermeier-klasszicista ezüstcsészékben arany- és ezüstpapírú finom „exquisit” csokoládék és cukorkák stb. [...]

Ahogy itt oldalogtam félszegen a még ismeretlen vagy félig ismert férfiak és ifjak között, észlelnem kellett, hogy a szalonban bizonyos idegesség uralkodik. Kornfeld báró tettetett nyugalommal körbejárt a roppant könyvespolcok alatt támolygó vendégei során, s hallhattam, amint Radvánszky Antallal folytat mélyreható eszmecsere a katolikus és protestáns egyházi adózás jogalapjairól és modalitásairól, majd a közelem-

ben utálkozó Ambróczy Gyurihoz lépett, és megkérdezte: „Kérlek, kedves György, hogy haladsz archeológiai olvasmányaidban?” Később megtudtam, hogy Ambróczy Gyurinak a bankszakma és a botanika mellett az archeológia a kedves stúdiuma – „hobby”-ja, ahogy ma azt oly randán mondanák, amerikai módra. Ambróczy Gyuri, aki sosem volt nagy charmeurnek mondható, kedvetlenül makogott valamit Kornfeld bárónak –, amit megtehetett családja kivételes helyzete folytán. [...]

Az izgatottság a szalonban nőttön-nőtt, s a báróné, láttam messziről, egyre idegebben nézett gyémántokkal ékített arany karórájára, és idegesen játszott a nyakát díszítő hármas gyöngysorral. [...] Az izgatottság ellenére Kornfeld Móric báró most hozám lépett, és megkérdezte, miféle előrehaladást tettem csehszlovák stúdiumaimban, melyekről oly kedvezőeket hallott Szekfű Gyulától és Ottlik Lászlótól. Ez őt, a bárót ti. már csak azért is érdekelné, mivel hallotta, hogy a régi Felvidék alapos ismerője lennék; s őnéki még atyja vásárolt ottan egy elárvult Illeházy- és Mednyánszky-birtokot a Vág völgyében. [...]

Eközben a már említett idősebb lakáj és két ifjabb, spencerbe bújtatott társa – egyébként teljes megvetéssel a bárók vendégei iránt – ide-oda szaladgált az előszoba, a szentképekkel, püspökbotokkal és miseruhákkal teli hall, valamint a szalon között – hol a bárónak, hol a bárónénak susogván valamit. A telefon csengése, majd a rangidős lakáj hangja is gyakran behallatszott: „Igenis, Méltóságos Uram! Azonnal átadom a Méltóságos Báró Úrnak.” Mire Kornfeld Móric báró és Marianne báróné rezignáltan csak így szólt: „Hát mit csináljunk? – persze hogy várunk, hisz fontos ülése van.” Ugyan kire is kellett hát várunk ily nagy izgalmak közepette? Nem sokra rá megtudtuk, megtudtam én is: ámbár e késve érkező, vészjóslóan sötét tekintetű férfiút csak most először és soha többé nem láttam közelebbről.

Nos, akire Kornfeld bárók oly izgatottan vártak, aki miatt Marianne báróné oly idegesen pörgette gyöngyeit, s a három lakáj oly fontoskodva szaladgált közöttünk, e férfiú nem volt más, mint Imrédy Béla... Imrédy ekkor a szélesebb nyilvánosság számára még szinte teljesen ismeretlen volt, bizonyos nagykapitalista és egyházi körök azonban annál jobban ismerték. Bár én is a piaristákhoz jártam, alig is hallhattam ekkor még a gimnázium e jeles növendékéről, aki szinte csak mellékesen vett részt a nemrég alakult Piarista Diákszövetség fontoskodásaiban. A Nemzeti Bank egyik igazgatója volt, állítólag a nagy Popovics Sándor bankelnök legkiválóbb neveltje, külföldi tárgyalásain mindenkor a szegény Magyarország sikeres és verhetetlen képviselője. Később hallhattam róla izr. kultúrkörökből, melyek akkor még elragadtatással szemlélték a különben igen csekély zsidó „vegyülékű” Imrédyt – ezt akkor és még soká senki sem tudta, senki sem rótta fel neki, mert „keresztény” s emellett „liberális” híre volt! –, hogy Imrédy Béla milyen művelt és finom ember (azt hiszem – messziről –, az is volt a szerencsétlen). Beszélték például, hogy valahány külföldi útján, a tárgyalások szünetében első dolga elrohanni az illető város képtárába, ahol feledtven ebédet, vacsorát és snake-et, órákat tölt mindig áhítattal, teljes magányban a műreemek előtt. (Az már csak később tudtam meg, hogy egy Heinrich nevezetű, megnevesített, német–magyar patríciuscsaládból származik – vasnagykereskedők voltak az elődei, cégük székháza az Üllői úton még ma is áll, szemközt az Iparművészeti Múzeummal; előnevük, gondolom, még Ferenc császár idejéből, „ómoravicai” volt. A Heinrich név magyar formája, tudjuk, az Imre; így lett a család egy népes, elmagyarosodott ágából: Imrédy... Imrédy Béla nagyapja, Imrédy honvéd őrnagy különben Kossuth Lajos elnök-kormányzó parancsörtisztje volt és hűséges kísérője az emigrációban.)

Kornfeld Móric báró és Marianne báróné most a későn érkező vendég elé siettek,

örvendezvén, hogy oly sok dolga ellenére mégiscsak eljött. Hallottam a hallból, hogy Imrédy a maga erős hangján mentegetőzik a késés miatt, mondván, hogy a Nemzeti Bankból nem kapott taxit, s a földalattijáratok, este lévén, már igen ritkák ebben az órában. Mentegetőzött továbbá azért is, hogy nem volt ideje hazamenni és szmokingot öltetni, s csak így, utcai ruhában jöhetett. Ezután szekundáltatva a báró által, körbejárt a számára teljesen ismeretlen vendégek között, és mindannyiunknak bemutatkozott. Emlékszem, szép finom, hosszú ujjú keze volt. Tekintete rendkívül komornak és sötétnek tűnt nekem, ahogy mélyen-mélyen nézett vissza rám – e kellemetlen szempár engem, ki a korszak sok sötét, démoni alakját láttam, máig is elmoshatatlanul Gerő Ernőére emlékeztet. [...] Ahogy e cercle véget ért, már jött is György, az ifjabb lakáj spencerben, hogy jelentse: „Méltóságos báróné, méltóságos báró úr – tálalva van.” A báróné kitüntetően karját nyújtá Imrédynek, s mi többiek a báró úr kíséretében megindultunk az ebédlő felé.

Mielőtt a Kornfeld-ház ebédlőjébe lépnénk s az asztalhoz telepednénk, pár szót még szólnom kell itt Imrédy Béláról. Ott vezette elegánsan, magas, vékony, hajlékony természetével az úgyszintén magas és vékony Kornfeld Marianne bárónét, Weiss Manfréd báró, a nagy fegyvergyáros legszebb leányát, s a báróné szinte megindultságot és meghatottságot mutatott, hogy a korai harmincas évek Magyarországnak legkiválóbb pénzügyi géniusza, akinek a Nemzeti Bank, a katolikus egyház és a fináncoligarchia köreiben kométaszzerű, tündöklő pályafutást jósoltak, megtisztelti házáat oly sok gondja és baja közepette. Íme, itt vonult előttem az első és a második világháború korának két szimbolikus alakja, Kornfeld báróné született Weiss Marianne bárónő, a nagy, rejtelmes fegyver- és gépgyáros Weiss Manfréd valóban legszebb és legbájosabb leánya és a vérbe-halálba szédült, szerencsétlen Magyarország egyik legvégezetesebb démona – ám ki tudta, ki sejtette akkor még, mivé is válik ez a túlságosan is komoly Imrédy Béla!

Most, hogy e sorokat gépbe kopogom nektek, szeretett ifjú barátaim, eszembe jutott, amit valahol – régebben vagy újabban – Weiss Manfrédéről olvastam, akiről 1918 előtt maga gróf Tisza István mondta, hogy korának egyik legnagyobb és leghűbb magyarja. Csakis „a dolog maga” érdekelte, hallgatag, szelíd és merengő ember volt, már-már költői lelkű nagykapitalista, ahogy őt Bródy Sándor látta. Szegény gróf Tisza István szerint – akinek 1919–20 után sokan rossz néven vették „zsidóbarátságát” és „liberalizmusát”! – az első világháborúban két magyar elem viselte magát példás hősiességgel: a magyar katona és Weiss Manfréd báró, akinek okossága és leküzdhetetlen gazdasági kezdeményezése újra és újra fegyvert adott az ezeréves határokért küzdő magyar katona kezébe. (Egyébiránt ez volt gróf Bethlen István véleménye is.) S lám, most eszembe jut az is, ahogy nektek írok e messze tűnt, mélybe merült világról, hogy mint is viselkedett a szerencsétlen IV. Károly azzal a Weiss Manfréddal, akinek energiája és tehetsége valóban igen-igen nagy mértékben járult hozzá ahhoz, hogy a Monarchia és benne Magyarország már jóval előbb nem omlott össze... Már az összes vagy majdnem az összes zsidó eredetű, nagykapitalista család „baronfrozottot” hazafias érdemei (s a Szabadelvű vagy 1910 után a Munkapártnak juttatott segítségével nyomán) – ám az érdemes Weiss Manfréd még mindig csak várt és várt. Wekerle Sándor és Tisza István biztatására azután 1918 tavaszán „elkérte a baronátust” – ahogy ezt Bethlen Miklós mondotta volna 1690 után Erdélyben... Hazafias érdemei elismeréseként a kormány javasolta a főrangért fizetendő taxa elengedését; ámde IV. Károly, aki már előbb kieb-rudalta a vezetésből gróf Tisza Istvánt – Magyarország és a Monarchia végzetlen kár-rára! – gróf Hunyadi József főudvarmester és Zita királyné kezdeményezésére, nos, IV. Károly ezúttal is kicsinyesnek mutatkozott, visszautasítva a minisztertanács javaslatát,

hogy Weiss Manfrédnak engedje el a taxát, és ragaszkodott annak maradéktalan megfizetéséhez. Ezek után persze csodálkoztak a teljesen hülye és dezorientált, dilettáns magyar (főúri és kalandori) monarchisták-legitimisták, hogy a zsidó vagy krisztianizált nagytőke és fináncarisztokrácia egy huncut vasat sem adott a legitimista mozgalom s a király félszeg hazatérési kísérleteinek finanszírozására.

Mellesleg kissé elhamarkodott volt iménti állításom, hogy „többé nem láttam” Imrédy Bélát közelről... Dehogynem láttam – láttam őt az 1938-as Szent István-év ünnepi megnyitóján! Miként az Abbázia kávéház előtt bámészkodva láthattam fekete és színes papok végtelen sora közt Pacelli bíboros, a későbbi XII. Pius megejtőn elegáns alakját is a Hősök terére vonuló processzióban; láthattam a Kormányzó úr őfőméltóságát is, sőt hallhattam a feléje áradó egyértelmű lelkesedés boldog zenéjét – a megdölgondolatlan revízió küszöbén... Ugyanitt láttam azután a menetben magányosan, komoran és sötéten Imrédy Béla miniszterelnök karcsú figuráját meggyászín díszmagyarjában, ahogy ment, csak ment, előreszegett fejjel, nem nézve se jobbra, se balra, nem reagálva semmiféle ünneplésre. Mert akkor és ott sok-sok reménykedés Imrédy Bélára fixálódott; s emlékszem a hozzá fűződő rendkívül kedvező várakozásra és reményteli véleményekre is, melyeket pl. Kornfeld Móric bárótól, Szekfű Gyulától, Pethő Sándortól hallhattam. (Vajon megszarolták-e a hitleri németek Imrédyt állítólagos zsidó származásával?) Pethő Sándor egyszer dakszlikutyája társaságában való egyik Dunakorzói sétánkkor a tőle megszokott illuzionizmussal ecsetelte nékem Imrédy igazi magyar és náciellenes hivatástudatát – szokott szkeptikus kérdéseimre azt felelvén, hogy mindezt nem magától Imrédytől hallotta, hanem Imrédy soproni eredetű sógorától: Nelky Jenő rk. követ és meghatalmazott minisztertől. Tehát ezúttal is felületes illúziókban ringatták magukat a különben belvárosi kávéházi fogantatású remények és értelmezések. [...] Még azután is hallhattam, hogy Imrédy Bélából mindig valami különleges szuggesztíó áradt; amerre nézett, a mosoly és életöröm megfagyott, valami jeges rémület lett úrrá a szíveken. S ez korántsem utólagos, 1945–46 utáni lélektani magyarázat; már a kortársak, akik Imrédyt akár a Nemzeti Bankban, akár a Pénzügyminisztériumban mint Gömbös pénzügyminiszterét vagy mint miniszterelnököt megélték, ezt mondták róla. Mint szónok kiáltozva, merev hangon, minden művészet és emfázis nélkül beszélt, semmi hatása nem volt a tömegekre, minden betanult volt nála, így az a beszéd is, amit a miniszterelnökség erkélyéről mondott Erdély „hazatértekor” a fáklýásmenettel felvonuló s a boldogságtól – mily rövid boldogság volt is ez! – túláradó ifjúsághoz intézve.

Nos, így vonultak most Imrédy és Kornfeld Marianne báróné egymás karján az ebédlőszálába, mi pedig, a többi vendég – valamennyien immár „történelmi személyek”, magamat is beleértve! – a nyomukban Kornfeld Móric báró vezetésével. Az öreg lakáj és a két ifjabb spencerben, eleganciájukkal minden értelmiségit és bálfiút felülmúlva hívős udvariassággal mutatták meg helyünket a terített asztalnál. Ó, Istenem!, ilyen gyönyörű, csodás, talán túlságosan is szép ebédlőt mindaddig még sose láttam, elvégre a mi osztályaink sosem emelkedtek a gazdagság és a fényűzés oly fokára, mint amilyent itt Kornfeld Móric báróék ebédlőjében tapasztalhattam. Nálunk, Budapesten szinte hontalanul és gyökértelenül tengő, bár nem „kenyértelen” és nem is „szegény” rokonságunknál, felvidéki atyafiságunknál s azoknál az erdélyieknél, akikkel kapcsolatunk volt, minden egyszerű volt, szolid, néha természetesen kopott is, részben az infláció, részben az 1917–18-as mélybe zuhanás következményeként; így joggal kápráztatott el engem is e pompa ebben az óriási ebédlőben. Mint utóbb hallhat-

tam, nemcsak engem, de más, „jobb körökből” való ifjabb és idősb pályatársaimat is, így Szekfű Gyulát vagy Deér Józsefet, a jómódú, „keresztény” (evangélikus), nagypolgári fiút avagy az enyémhez hasonló milióból való Genthon Istvánt, aki mint kiváló itáliai magyar ösztöndíjas mesterével és főnökével, Gerevich Tiborral a legmagasabb római és velencei arisztokratákörökbe is bemenetelt nyert. Bemenetelt és meghívást nyervén később, ifjú szabadelvű publicistaként és nagy reményű államférfi(jelölt)ként én is más, szintén nagykapitalista körökbe, mint legelőbb is Hatvany Lajoshoz és a valóban frivol és immoralis hírű Hatvany Endréhez (aki a Hatvany családhoz került várbeli Erdődy-palotát lakta) vagy másokhoz is, sosem tapasztaltam a berendezés efféle pompáját, mint Kornfeld báróéknál (vagy pár évvel később közeli rokonaiknál, Chorin Ferencéknél, az Andrassy úti villában, melyben egykor Jókai lakott).

Az ebédlő ajtajait sötétbarna, bélelt bársonyfüggönyök takarták, s minden függönyre gyönyörű, hímzett miseruha vagy pluviale volt ráapplikálva. S ami engem külön is elképesztett, az az ebédlő falainak dekorációja volt! Az aranybrokát tapétán körös-körül gótikus vagy barokk szentek és madonnák szobrai csüggttek, majdnem életnagyságúak, már-már kiszorítva a vendégeket az ebédlőteremből, minden szépségükkel és bájukkal mégis nyomasztóan hatva ránk. Emlékszem Radvánszky Tompusz bámuló tót paraszt arcára, amint beléptünk az ebédlőszálába; emlékszem Deér József tágra nyílt szürke szemére; emlékszem Pukánszky Béla riadt elképedésére. Mindhárman evangélikusok voltak, és bár Luther és Melanchton mértéktartást tanúsítottak az egyházi dekorációval szemben, Karlstadt türelmetlensége és romboló dühe ellen, mégis szokatlan volt számukra, gondolom, kik valóban együtt éltek egyházukkal, hogy ódon szárnyas oltárokról vagy egzaltált barokk oltárokról leszedett szentek legyenek jelen egy tisztán társadalompolitikai érdekű étkezésnél, melynek célja csakis a reprezentáció volt, s amely semmiképp sem lett volna agapének vagy szeretetvendégségnek nevezhető. Néhány nap múlva a Centrál kávéházban a rakoncátlan és ironikus Genthon István természetesen kikérdezett a díszvacsoráról – és én természetesen megfelelően tálalva elmondtam élményeimet, legalábbis, hogy úgy éreztem magam az ebédlőben, mintha egy laicizált templomban lettem volna. Erre Genthon elmondta a következő anekdotát: Úgy másfél évvel azelőtt – ne feledjük, most 1929 vége felé járunk, és a *Magyar Szemle* 1926–27-ben indult meg, tehát a díszvacsorák Kornfeld Móric báróéknál is csak ez idő tájt kezdődtek! – az itáliai sikereit éldelő Gerevich Tibor is természetesen meghívást kapott a Lendvay utcába...

Gerevich igen mulatságos, kalandori jellegű (ál)tudós volt; nagy tudású, ám igen-igen felületes és könnyelmű, dekoratív, nagydarab férfiszépség. Megörökölte Pasteiner Gyula tanszékét; ez a jeles és komoly, bár igen maradi férfiú atya volt ama Pasteiner Ivánnak, aki Hóman Bálint stb. barátsága és protekciója, továbbá gr. Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter odahajlása révén – minden tudományos működés nélkül, csakis világfiú eleganciával élve, a kiváló Ferenczi Zoltán (DEÁK FERENC ÉLETE I–III., Petőfi-tanulmányok stb. stb.) halála után az Egyetemi Könyvtár igazgatója lett 1944-ig, amikor is rosszul választott kegyence, Mátrai László örökölte meg az elhagyott állást. Gerevich különben állandó izgalomban élt szakkollégája, a görög művészet kissé túl pontos tudósa és magyarázója, a Berlinben is igen elismert Hekler Antal miatt, aki szintén Klebelsberg kegyence, sőt felesége (ti. a nagyon polgári eredetű Klebelsbergné) által távoli rokona is volt. Gerevich különben egykor Szekfű Gyula, Kodály Zoltán és Szabó Dezső lakótársa volt a régi, Csillag utcai Eötvös-kollégiumban, majd a laza erkölcsű nemzeti múzeumi régiségtár és könyvtár tisztviselője lett – és ál-

talában többet mutatott szellemi gazdagságban, társadalmi előkelőségben és származásban annál, ami valójában volt. A kárpátaljai görög katolikus papok unokája s egy kassai és besztercebányai derék felsőbb leányiskolai igazgató fia 1919–20 után pompázó világfiként jelentkezett nagy, lobogó üstökével, amit később elhanyagolt, és nem tartott tisztán; magas, nagydarab, szinte szabályosan szép férfi volt, latinus jellegű, senki sem érezte rajta a ruszin eredetet...

Gerevich eközben a megalakult és elterpeszkedett ún. katolikus sajtó (*Központi Sajtóvállalat, Nemzeti Újság, Új Nemzedék, Képes Krónika, Új lap* stb.) munkatársaként is fennen hirdette a magyar–olasz barátság ideáját, és úgy jelentkezett, élve és visszaélve kiváló olasz nyelvtudásával, mint a Vatikán bizalmasa és felkent irodalmi-művészeti szóvivője. Mint ilyen, belevitte a „jobboldali”, a „keresztény” tudatba a novecento művészetének fontosságát, megfújta a harci kürtöket a párizsi, impresszionista és „zsidó hatásokkal infiltrált” nagybányai és szolnoki művészet ellen is. Igen „klerikális” és „egyházi” volt, és szívesen térdepelt Csernoch János, majd Serédi Jusztinián hercegprímás előtt, e magyar kardinálisok bíborát éppúgy fiúi alázattal csókolva, mint Szekfű Gyula. Eközben persze nem mulasztotta el sejtetni utóbb velem is meg a búbjájosan szemtelen Brelich dall Asta fiúkkal, hogy bejáratos a római kuplerájokba, s időnként módja van csintalankodni Margherita Sarfatti asszonnyal, aki – állítólag – előbb Mussolini szeretője volt, majd életrajzírójává avanszált; e biográfiát díszmű gyanánt adta ki épp az idő tájt a Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, hogy „előadásom” a történetekkel foglalkozik.

Mindezek után a *Magyar Szemle* köréhez tartozó s a Szekfű Gyulával legitimebb összeköttetésben álló Gerevich Tibort természetesen meghívta még az első, a legmagasabb rendű garnitúrával magához Kornfeld Móric báró. Kíséretében jelen volt Genthon István is, aki az ő fanyar szellemével végigélvezte a következő pompás kultúrhistóriai és műkereskedelmi érdekű jelenetet... Kornfeld Móric báró körbevezetvén az ebédlőben a majdnem európai hírű magyar műtörténészt, akkoriban még a magyar nagyipar által buzgón vallott fasiszta kultúrpolitikai orientáció vezéralakját, és fel-felmutogatván az ebédlő falán függő fél vagy egész életnagyságú szentekre, mondotta sorra: „Kérlek, ez egy lőcsei munka. Kérlek, ez rajnai Szent Hildegárd. Kérlek, ez itt Magdeburgi Machtild a XIII. századból. Kérlek, ez itt egy salzburgi Szent Rupertus. Kérlek, ez itt egy nyugat-morvaországi Szent Vencel IV. Károly császár korából” – és így tovább, Gerevich pedig minden magyarázat után ezt felelte: „Kérlek, kedves Móric, ez sajnos hamis. Kérlek, sajnos ez is. Ne haragudj, kérlek, de ez a nő ott az attribútumok nyomán eleve nem is lehet Bingeni Hildegárd” – és nagydarab, mégis finom ívelésű keze minden mozdulatával csak legyintett, legyintett: „Sajnos, már megbocsáss, ezt alighanem mind Dél-Tirolban vagy egy salzburgi herrgottschnitzlernél gyártották – gépileg.” Genthon szívélytelen közlései szerint Kornfeld Móric báró nagyokat nyelt, és szomorúan nézett ennyi elutasító szakértelem, ennyi művészettörténeti megvetés hallatán – s a végén így szólt: „Hát kérlek, nem baj. Legalább a Meller Simon jól keresett rajtam.” [...]

Tehát ott voltunk most Kornfeld Móric báró monumentális és dekoratív ebédlőjében, melynek fényessége minden vendéget – származtanak bár a történelmi arisztokrácia ifjabb évfjáraiból vagy az intellektualizált, magasabb középosztályból – elképesztett és elkápráztatott. Később hallhattam az oly sokoldalú és sokféle értelmezésre kész Szekfű Gyulától, aki a hatalmasokkal és gazdagokkal szemben mindenkor takarékoskodott kritikai ítéletével, mely más esetekben oly merészen szárnyalt – kiváltképp

az elesettek hulláival fedett régi és újabb csatamezőkön! –, hogy nézzem csak a „báru-
urat”, nemcsak hogy művelt ember, ám mily „puritán” is, mert hiszen „nem vett ön-
magának, családjának és utódainak palotát a Várban, mint oly sok hivalkodó pénz-
arisztokrata”. Nékem ekkor már Hatvany Lajosra kellett gondolnom, Hatvany kétség-
telenül szép házára a Bécsi kapu téren, mely eredetileg éppoly „lerobbant” régi pol-
gárház volt, mint mellette az a másik, amit gróf Esterházy Móric vett meg, s nem cse-
kély költséggel éppúgy lakhatóvá tett, mint Hatvany Lajos – csupa egyszerűség és
mértéktartó reformkori ízlés, magyar-vidéki, úri-biedermeier, megható metszetek
Pest-Budáról a múlt század 30-as, 40-es éveiből stb. Nem, Kornfeld Móric báróék
Lendvay utcai lakása egyáltalán nem volt „puritán”, amint ezt szolgálati viszonyának
szubaltern szédületében szegény jó Hazánk legnagyobb történetírója szenvelegte és
dédelegte. [...]

Az ebédlő, amely mint mondám, laikus imateremnek is használható lett volna, va-
lóban ragyogott. A stukkós, de nem aranyozott fehér plafonról velencei csillárok leng-
tek alá, s csiszolt üvegdíszek még ihletettebben ragyogtak az asztalon, a nehéz ezüst-
kandeláberekben fel-fellobbanó illatos viaszgyertyák fényében. Ám e nyolcágú ezüst-
kandeláberek vakítóan nyugtalan fényükkel arra is alkalmasak voltak, hogy az egymás-
sal szemben ülő felek esetleges rokonszenvező társalgását lényegesen megnehezítsék.
Különben is az ebédlőasztal rendkívül széles volt, nem éppen azért, hogy helyet adjon
az étkek sokaságának; az étkeket a lakájok hordozták balett-táncosi ügyességgel és ke-
csességgel, körbekínálva; az asztalon pedig ezüstvödörökben vagy a szervizhez illő por-
celánvázákban virágok illatoztak – mely csokrok úgyszintén nagyban hozzájárultak a
társalgás meggátolásához. Nem emlékszem pontosan, hogy ez alkalommal mely por-
celánnal terítették; azt hiszem, nem volt sem kék hagymás meissenai, sem virágos, ne-
mesebb karlsbadi, sem pedig bécsi Augarten; ám könnyen lehet, hogy az egész szer-
viz – egymaga is óriási érték! – talán régi drezdai, ún. „vieux saxe” volt. Elhelyezked-
vén kellően ünnepélyes és megilletődött félszegséggel az asztalnál, öntudatlanul is
szemügyre vettük, majd mindjárt kézbe is vehettük a nehéz evőeszközöket; minden
kanál, kiskanál, villa, kisvilla, nagykés, kiskés stb. nyelén a bárói címer volt látható
1909-ből: egy hármás halmon kiterjesztett szárnyaival fészkelő pelikán, amint ennen
vérével táplálja három fiókáját. (Katona Jenőtől jóval utóbb hallhattam magyarozatát
e címerpelikánnak: „Kornfeld Móric báró tulajdon vérével táplálja a keresztény-nem-
zeti sajtó különféle válfajait!”) A nehéz és ragyogó damasztabroszon természetesen
metszett kristálypoharak álltak minden teríték mellett; s magát az abroszt aranyszö-
vésű finom hálóból borította – bár sosem jöttem rá, miért is, mi célból. Minden teríték
előtt jobbról-balról egy-egy szürkés-kék, kínai porcelánszobrocska bájolgott. Egyszer,
jóval később, Szekfű Gyulával együtt jöttünk el a báróéktól, s a langy tavaszi estében
elkísértem Hazánk legnagyobb történetíróját a földalatti Bajza utcai megállójáig.
„Majd csak a Vörösmarty tértől veszek taxit, úgy olcsóbb. Nem akartam a báró úrnak
szólni, mert különben előhívatta volna, tudod, az Aréna úti garázsból az egyik családi
autót, nem akartam háborgatni a sofőrt, aki már biztosan aluszik. Igaz is, mondd, kér-
lek, miért van a báróéknál az abrosz mindig leterítve azzal az aranyhálóval? – az em-
ber szinte fél tőle, mindig megakad benne a kés meg a villa. És mondd, kérlek, te mit
gondolsz, vajon mit jelentenek minden teríték előtt ezek a kínai szobrocskák? – ugye
mindenki fél, hogy feldönti miattuk a sörös- meg a borospoharát?” – S miközben így
motyogott a vacsorán átélt pompától megilletődve Hazánk legnagyobb történetírója,
valami cinikus gúnyt láttam a szemében, s láttam a sajátos gúnymosolyt kissé érett, ám

eleve csóktalan ajka szögletén, mely úgy fityegett alá, mint „óraláncon a zsuzsu”, ahogy az Szabó Dezsőnek Szeszák Gyuláról nyújtott rajzolatában, Az ELSODORT FALU első kötetében áll. – „Mindez dekoráció, Professzor Úr, csakis dekoráció” – feleltem. „Igazán?”, kérdezett vissza Szekfű, s azzal puha kezét nyújtva eltűnt a „patkány-expressz” Bajza utcai lejárójában...

Sajnos már nem emlékszem, kik is voltak ezen az első Kornfeld-házbeli díszvacsonán a szomszédaim. Arra emlékszem csak, hogy a báróné messze tőlem, jobb felé ült az asztalfőn, tőle jobbra Imrédy Béla, tőle balra a báró, s lehetséges, hogy valahogy a közelükben kaptak helyet a lutheránus felvidéki arisztokrácia jelen levő ifjú tagjai: Radvánszky Antal (Tompusz) és Ambróczy György is, kik az Igaz Hit szolgálata helyett már ekkor a Mammon felé fordították tekintetüket, s már most, húsz-huszonkét évesen és eleve komoly nagyképűségükben, az Aranyborjú imádatának kötelezték el magukat. A két szende Kornfeld-baronesse, emlékezetem szerint egymással szemben, a gyönyörű asztal hosszanti részén ült. Én azon az oldalon ültem, mely Marianne báróné bal keze felől való volt – ki is ült mellettem jobbra és balra, újra mondom, már nem emlékszem, miként arra sem, hogy ki ült az asztal közeli alsó végén. Kiderült hamarosan, hogy az asztalnak ez a tája a reményteljes, felemelkedő, ifjú történészeknek tartott fenn; én voltam közöttük, tulajdonképp már most – bár még csak elsőéves joghallgató voltam – történésznek számíttatván a legfiatalabb. Mint ifjú „újságíró” eleve nem kerülhettem volna ide; hisz ebben az időben – tíz évvel a „keresztény nemzeti rendszer” kezdetei után! –, tehát 1929–30-ban már bőven voltak „keresztény úrifíú” újságírók például a *Nemzeti Újságnál*, az *Új Nemzedéknél*, a *Pesti Hírlapnál*, a *Budapesti Hírlapnál*; nem egy köztük „jó nevet” is hordozott; ám „újságírói”, „firkászi” mivoltával úgysem tudván a „zsidókat” kiszorítani a budapesti zszurnalisztikából, egyik se kerülhetett ide. (Különben is legtöbbjük döbbenetesen félművelt vagy tehetségtelen volt, mint pl. a nemsokára egy oldalági, szegényebb Apponyi lányt feleségül vevő Béry László, ki nemrég végezte napjait Münchenben a *Free Europe* tisztelt, idős és jelentéktelen munkatársaként; ilyen volt a szlovákiai magyar úriasszonyok kedvence, Simor Miklós, aki miatt az én hajdani Borsody István barátom Eperjesen nem tudott érvényesülni; ilyen volt negyed tehetségével, csakis napihírek összeállítására alkalmasan, az álmatag Szigethy Endre, szőke kisiúsz bájjal s a balatonfüredi sétány szépeként még harmincéves korában is, valami fővárosi keresztény-gazdasági párti politikus fia, és rajtuk kívül még sokan, sokan mások.)

Velem szemben két jeles ifjú férfiú foglalt helyet, akikkel már az ültetésnél bemutatkoztunk és megismerkedtünk. Az egyik Deér József volt, Hóman Bálint kegyence, az ősmagyar történelem elemzője stb. – ekkor még nem is docens, nem is ifjan szege-di egyetemi tanár. Deér igen gazdag, régi pesti patikuscsalád fia volt, ódon nagy patikájuk volt a Ráday utca elején, bérházaik a Ferenc- és Józsefvárosban, palotaszerű villájuk a Gellérthegyen, a Bakator utcában. Bátyja vezette a patikát s a családi gyógyszerüzemet, ő maga csak a tudománynak élt, nem keresett még állást, gazdag úrifíúként nyilván úgy gondolta – és joggal –, hogy csakis „felülről” érdemes pályáját kezdenie. Hóman Bálint révén, mint tőle magától csakhamar megtudtam – „Tudod, a Bálint összehozott a Klébivel” –, kapcsolatba került gr. Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszterrel, aki őt, Deér Józsefet ráirányítandó volt a csehszlovák ügyekre... „Tudod, kérlek, a Klébi azt mondta, hogy tanuljak meg csehül, és menjek Prágába Palackýt olvasni... Mert hát, tudod, van ugyan egy csehszlovák szakértő itt éppen a Szekfűnél, a *Magyar Szemlénél*, a Steier Lajos, de hát ez nem képzett történész, csak liberális újságíró és zsidó, hát kell valaki más is...”

Szerencsémre Deér József hamarosan abbahagyta a csehszlovák kérdés tanulmányozását és Palacký történelmének olvasását, ami persze neki is – nekem is! – oly igen rokonszenves volt protestáns és rendi tendenciája miatt. Deér József középtermetű, masszív széles vállú és széles arcú fiatalember volt, igen szellemes s irántam kitüntetően kedves; mint kiderült, ő is tagja a híres-hírhedt Centrál kávéházbeli asztalnak, barátja Genthon Istvánnak is. Azután is sokat találkoztam vele, hogy magántanár lett, bár sosem volt magánkívül – racionálisan építette egzisztenciáját, Szegedre hamarost kineveztetvén. Ekkor Kornfeld báróék asztalánál a választékos és bőséges vacsora közben elmésen, de nem finomtalanul viccelődött „a Bálinton” és „a Gyulán”, de nagyképpően „tudománytalansággal” vádolta Hazánk megmaradt „liberális” és „zsidó” történetírását. Ez utóbbin persze az elkergetett s méltatlanul megalázott Marczali Henriket kellett érteni, akitől – szintén: „persze” – Kornfeld báróék klánjukkal egyetemben ugyancsak distanciózták magukat.

Deér József mellett ült Pukánszky Béla német irod. szakos egyet. magántanár. Kecsesei és nyávigó hangon csevegett, vékony, magas, ingatag és stabilitás nélküli férfiú volt, a goromba, de igen becsületes deutschungar politikus és főtanár, volt nemzetiségi miniszter Bleyer Jakab teremtménye. Pukánszky árva lutheránus papfiú volt, a pozsonyi evangélikus árvaházban nevelkedett, innét volt talán kissé szubaltern, aláztoskodó modora. A magyarországi német irodalomról írt már ekkor is, később is igen jeles, pozitivista, ám szellem- és társadalomtörténeti megalapozást sem nélkülöző műveket. Feleségül vette a nem szép, de igen bájos dr. Kádár Jolánt, Kádár Levente belügyminiszteri tanácsos, majd osztályfőnök leányát, aki Mályuszné Császár Edith előtt a magyar színháztörténet legkiválóbb képviselője volt, s egyúttal nemzeti múzeumi főkönyvtáros. Pukánszky Kádár Jolán az Apponyi-féle Hungarica-gyűjtemény felügyelője volt, s e minőségében fogadott engem is a Nemzeti Múzeumban; máig is feledhetetlenek az itt töltött délelőtti csevegések számomra. Pukánszkyval a vacsora közben szintén kedvesen csevegtünk; egy Geiger nevű osztrák történeti festőről beszélt az 1850-es évekből, aki Jókai MAGYAR TÖRTÉNET-éhez készített romantikus illusztrációkat, majd azok nyomán festményeket; mondtam, hogy ezekből a sorozatokból két festmény – a MORVAMEZEI ÜTKÖZET ÉS ZRÍNYI ILONA KIROHANÁSA – családom, azaz nagyatyám birtokában van, amire Pukánszky Béla megkülönböztetett figyelemmel nézett reám. Majd csevegtünk a régi, az evangélikus Felvidékről, a magyar-tót-német promiszkuításról, melynek ő is, bizony, produktuma volt. (Pukanz-Pukanec ui. Bakabánya német és tót neve!) Pukánszky Béla egyes írásaiban, nem akarván, hogy reá megapprehendáljanak a náci, használta a „Bakabányai” álnevet. Végig szíves, de nem intim viszonyban maradtunk a köztünk lévő kor- és rangkülönbség miatt; bár később igenis megharagudtam reá heves és igazságra törekvő, ifjú szívemben, mert több ízben kért, főként 1938–39, vagyis azután, hogy a *Magyar Nemzet* munkatársa lettem, hogy „Lajoskám, kérlek, légy szíves, támadj meg engem az újságotokban vagy valahol másutt”. – „Miért, kedves Bélám, hisz ez a könyv igen jó és tisztességes” – feleltem. (A NÉMET POLGÁRSÁG MAGYAR FÖLDÖN című művéről volt szó, amely a Franklin történelmi sorozatában jelent meg, címlapján a lőcsei városháza képével.) „Tudod, ha te megtámadnál a *Magyar Nemzet*ben vagy a *Korunk Szavá*ban, hát az nagyon jót tenne nekem a németeknél” – válaszolta vihogva Pukánszky Béla. Aztán természetesen előbb a náci, aztán a népi demokratikus korszak heroldja lett a debreceni Tisza István Tud. Egyetem német irod. tanáraként; mellette Huss Richard nyelvész működött még ily irányban. 1944–45-ben első demokratikus rektora lett a debreceni egyetemnek, s lángoló vádbeszéd kíséretével

ben ő volt, ki ledöntötte a felindult ifjúság élén Tisza István egyetem előtti szobrát. – Nagyon megutáltam, az utcán is kerültem, s később mondtam is sógorának, az 1948-ban állását veszített, kiváló Kádár Leventének, Keresztes-Fischer Ferenc szociálpolitikai főtanácsadójának, hogy hát „a Béla borzasztón viselkedett”. – „Sajnos, sajnos, sajnos”, szomorkodott az Egyetem téren, a Véndiák presszó előtt Kádár Levente, aztán elmerült előlem ő is a nyomtalan feledésbe. [...]

A Kornfeld-féle díszvacsorán, lassanként megszokván a terített asztal minden eddigi magyar főrangú és ún. magas középosztálybeli számára oly szokatlan pompáját, megbékélvén a barokk oratóriumnak ható ebédlővel, melyben a barokk berendezés megbékélt a kései gótikával, mint ezt már számos egyházi ima- és ebédlőteremnél láthatjuk, belenyugodván, hogy egy dús egyházművészeti múzeumban vesszük magunkhoz a francia és magyar konyha legjobb receptjei szerint készült s télvíz idején spanyolhoni és itáliai zöldségekkel garnírozott vacsoránkat – a végén felülmúlhatatlan parfé következett! –, igen, mindezen entourage-ba belenyugodván mi itt az asztal végén: Deér József, Pukánszky Béla és ennenmagam egészen kedvesen elbeszélgettünk. Meg kellett hallanom és meg kellett szoknom, hogy mint is beszélgetnek és gúnyolódnak idősebb, ám még a ranglétrák alján feszező pályatársaim, Deér és Pukánszky, protektorairról és előremenetelüket munkáló pártfogóikról: „a Gyula”, „a Bálint”, „a Klébi” stb. stb. Persze, beszéltek – beszéltünk eközben „Tudományról” is. Deér József finomkodó szavakkal emelte ki Alföldi András, későbbi apósa tanácsát, hogy ti. „Mind a módszer”. – Nos, ebben feltétlenül igaza volt.

A terem végül már zsongott a különben eléggé feszes és kényszeredett beszélgetéstől. Az asztalfő felől alig hallhattunk valamit abból, ahogy Imrédy Béla és Kornfeld Móric báró a messziről felkomorló nemzetközi gazdasági válságról cseréltek eszmét, s emlékezetem szerint a börze, azaz az értéktőzsde részleges megrendszabályozásának lehetőségeit latolgatták. A báróné álmodón nézett a gyertyafénybe, majd hitvesére és szelíd, szótlan leányaira tekintett, s azzal felkelt az asztaltól, Imrédy Béla kezét csókolt neki, és a báróné felé nyújtván karját, bevonultak a kis fehér szalonon át a könyvtárterem-szalomba. Itt a többi vendéggel mit sem törődve elhelyezkedtek hárman a roppant méretű kanapén, illetve füles fotójökben, és folytatták nyilván nemzetgazdasági eszmecseréjüket. A báró csak beszélt, beszélt, s Imrédy szomorúan bólogatott, miközben a báróné kékszürke szemének sugaraival messziről igazgatta a lakájokat, kik feketét és konyakot szolgáltak fel nekünk, akik sem önmagunkkal, sem vendéglátóinkkal nem tudtunk mit kezdeni; a vacsora két ifjú főrangú vendége, Radvánszky Antal és Ambróczy György is szemmel láthatóan unatkozott.

Kevéssel ezután a könyvtárszalomban Imrédy Béla fölemelkedett roppant füles fotójéből karcsún és szinte plafonig nyúló vékonyságával, miután György, az elegáns lakáj jelentette, hogy „a Méltóságos Úrnak a taxi előállott”. E hírre természetesen a társaság is eloszlott, Imrédy Béla a lényéből eredő fennkölt hűvösséggel köszönetet ideoda nekünk, majd nyilván nem csekély borralalót adva diszkrétan a személyzetnek, ellebegett. Minket a fehér szalon és a belső hall egyházas jellegű átjárójánál sorra elbúcsúztattak a bárók és leányaik, mindenkinek külön-külön kifejezván örömüket a megjelenésén. Udvariasságuk és előzékenységük mindenkire hatással volt, és eleve elkülönítette őket, akik a konzervatív értékek gondozását vállalták meggyőződésből és sznobizmusból magukra, az ún. „zsidó” fináncarisztokraták vagy inkább vezető személyiségek ekkoriban uralkodó csoportjától. Együtt mentünk a kéken-sárgán ködlő éjszakában báró Radvánszky Antallal, és mint felvidéki honfitársak, telve a felvidéki történelmi osztályok – most hulltak szét éppen, ó, Istenem! – iránti öröklött és érzelmi

odaadással és egyben nem képmutatón mutogatott szelíd patriotizmussal és patriarchalizmussal a lényéből kiforgatott tót nép iránt, beszélgettünk. Radvánszky Antal (Tompusz) rendkívül művelt fiatalembernek tetszett nekem; természetesen a pénz, a finánckapitalista és nagybirtokosi karrier érdekelte, hisz övéi lettek volna a csonka magyarországi Radvánszky- és Prónay-javak, és akárcsak Zelenka-Zselénszky Róbert gróf, ő is vezető szerepre vágyott a konzervatív-nagybirtokosi érdekképviselésekben. Ám nekem ennél is jobban imponált, ahogy ez a masszív, kis termetű, tagbaszakadt és tót parasztarcú fiatalember előadta, hogy a nemzet- és magángazdaságon túl a legnagyobb gyönyörűsége az antik görög és latin auctorok eredeti nyelvű olvasásában telik – valóban fenomenálisan idézett innen-onnan. Később, a 30-as évek végén, a 40-es évek elején Kornfeld Móric báró s a túlbuzgó Balogh József Radvánszky Tompuszt állították az általuk alapított „Klasszikus Műveltség Barátainak Egyesülete” élére. Kérlek, nézzétek meg pl. a Balogh Józseftől készített, kiváló SZENT ÁGOSTON VALLOMÁSAI I–II. fordítást, amely messze felülmúlja Vass József prelátus, volt népjóléti miniszter és Biller Irén operettdíva tragikus sorsú barátjának valamikor az 1920-as években készített, kissé érdes-darabos-népies fordítását, s amelynek Babits Mihály is dicsérettel adózott. A bal oldali címlapon ott olvashatók Radvánszky Antal nevét, ki ekkor már a Magyar Nemzeti Bank ifjú csodagyerek-funkcionáriusa volt, Baranyai Lipót kegyence. A Klasszikus Műveltség Barátainak Egyesülete adta ki továbbá a Szent Ágoston-kiadáshoz hasonló kiállításban Arisztotelész NIKOMAKHOSZI ETHIKÁ-ját is Szabó Miklósnak, az Eötvös-kollégium igazgatójának egészen nobilis fordításában [...] Egy másik, dísztelegebb kiadásban ugyanezen Szabó Miklós fordításában jelent meg magyarul Arisztotelész POLITIKÁ-ja is. [...]

1929 késő ősztől 1944. márc. 17-ig – tehát kb. tizenöt éven át! – sokszor voltam meghívott Kornfeld Móric báróéknál a sok-sok jelentősebb vendég közt (én, a budapesti társas és szellemi életben mégsem egészen jelentéktelen ifjú protagonista, ám sohasem törtető stréber) mind a Lendvay utcában, mind iregi kastélyukban, ám e hosszú-hosszú összeköttetés nem ment sosem a közelségig, az intimitásig. A köztünk lévő óriási vagyoni és társadalmi különbség reám is némi szemérmes és finom tartózkodást rótt, mely társadalmi finomságomat Gyöngyössi István barátom nemegyszer korholón említette, hogy ti. nem helyezek súlyt az erőteljesebb és reprezentatívabb „kiállásra”. Kornfeldék részéről is ily tartózkodást éreztem és éreztek mások is a mi évjáratainkból, sőt feljebb is. Lám, Szekfű Gyula, nyilván az ő igen szenzitív, mégis eredendően szubaltern természete folytán állandó meghatódottságot érzett e pompás és fényűző lakásban; ugyanezt láthattam az önmaga lelki és szellemi szépségeit itt megmutatni egyáltalán nem tudó Babits Mihálynál is azon az egyetlen díszvacsorán, amikor ő is jelen volt. Hazánk legnagyobb történetírója egész este zavartan és gátlásosan mosolygott, és semmi lényegeset nem válaszolt a báró nyilván alapvető történet- és társadalompolitikai fejtegetéseire, melyek ezúttal a magyar falu egészségtelen élelmezési és főzési szokásainak, hagyományai megváltoztatásának szenteltek; s Babits vékony hangon és ugyancsak zavartan vihogott, mikor Kornfeld báró nála (Babitsnál!!!) a magyar szociográfiai néprajz alaposabb művelését sürgette volna, s fotójából a poétát felrángatva megmutatta néki a híres kis fehér szalonba vezető átjáró mellett a polcon ékeskedő – gondolom – 35 kötetnyi Frazer (THE GOLDEN BOW), amivel Babits, persze, mit se tudott kezdeni... Mi több, Babits még azután is zavarban volt, ahogy a miseruhákkal és szentképekkel ékes előtérben keresgélte tollúval-vattával bélelt hócipőjét, nem találván hokedlit magának, hogy nekiülve fölhúzza féltett lábbelijét. Végül az öreg, bearanyozott inas hozott neki valahonnan egy barokk zsöllyét, amelyre oldalvást

leült, s ahonnét keserűen felelt Szekfű elmésségére: „Szegény Mihály, fázik, tudod, kedves báró úr (!) a mai világban”, mire Babits Mihály: „Igen, Gyula, tudod, hogy fázom, és azt is, hogy mennyit fáztam, mikor 1919 őszén kidobtak, s ágyban, fűtetlen szobában fordítottam az egész Dantét. És azóta is fázom, Gyula, más okokból, de fázom.” – Azután Hazánk e két nagyja együtt ment le a bejárathoz, ahol már várt rájuk a báró egyik autója, hogy hazaszállítsa őket Budára: Babitsot az Attila útra, Szekfút a Rózsadomb tetejére, az Endrődi Sándor utcába. Nem emlékszem már rá, hogy azon az estén – ez már a 30-as évek közepén lehetett – kik is voltak még meghívottak Babitson és Szekfűn kívül, alighanem csupa nem jelentős figura, különben emlékeznék rájuk; akárcsak én, a többi nem jelentősek is halkán és megilletődötten figyeltek a nagy szalon-könyvtárterem másik oldala felé, ahol a fennkölt szellemű báróné gyöngyeivel játszva unatkozott, s ahol a báró a már említett és más beszélgetésekbe próbálta bonyolítani Hazánk e két nagyját, ámbár Babits és Szekfű gátlásaiktól megilletődve semmi olyasmit nem mondtak, ami az utókor számára érdekes lehet. Azt természetesen nem tudhatom, hogy a nemes báró valamely más társadalmi alkalommal mit idézett vendégeitől, ez esetben Babitstól és Szekfű Gyulától valami fontosat. Merthogy szokott volt idézni, az ily idézetek budapesti politikai érdekű társaságokban bizonyos jelentőséggel bírtak. Hallottam például jóval utóbb Déman úrtól, a híres Paskesz utódától, azon időből, amikor Szekfű Gyulának már sikerült eltávolítania – Kornfeld bárót szüntelen kéréseivel és megdolgozván – a fölényeskedő Balogh Józsefet a Magyar Szemle Társaság főtítkárságából, a következőt:

Az új szerkesztőségi helyiségben, a Vilmos császár út egy távolabbi részén összeült a Magyar Szemle Társaság közgyűlése, amely állott gr. Bethlen Istvánból, Szekfűből, Kornis Gyulából, Kornfeld báróból, Hegedűs Kálmánból, Puky Endréből, szóval pár fontos férfiúból, akik körül az új főtítkár, az igen mérsékelt tehetségű és szelíd Bisztray Gyula irodalomtörténész fontoskodott – mint írtam már, Szekfű nem szerette a vad és önálló szellemű fiatalembereket, csak a „szelídeket” és alázaszkodókat, kivált afféléket, mint Keresztury Dezső vagy Pongrácz Kálmán, Ember Győző stb. voltak. Nos, körben állnak az „urak”, mint azt Richard Georg Plaschka, a jelenlegi bécsi postrektor mondaná gyér ejtéssel (das Herren...), és Kornfeld báró elmesél egy kellemetlen jobboldali esetet, megfelelő kommentárral. Bethlen István komolyan reánéz, s felrántja homlokára dús szemöldjeit, mondván: „...Érdekesnek látszik, kedves Móric, amit mondtál, de hát én ily emberrel még nem találkoztam...” (Közbevetőleg: Déman szerk. titkár úr jogos kommentárja nekem: „...Hát találkozik Bethlen egyáltalán emberekkel?” – ekkor ugyanis Bethlen már passzivitásba szorult, és tovább vigasztalódott gr. Széchenyi Andor Pálné szül. Szegedy-Entsch Mária bárónő szerelmével, s a Múzeum utca és Esterházy [ma Puskin] utca sarkán, az egyik Károlyi-palotában [a Hangya-szövetkezet alapítójának, gr. Károlyi Sándornak bérpalotájá] lévő lakásáról alig is mozdult ki.) [...]

Pethő Sándor, a kiváló publicista, a náci- és nyilasellenes nemzeti politika e jeles és hatástalanságra kárhozott ideológusa (A MAGYAR CAPITOLIUMON, A MAGUNK ÚTJÁN, még előbb: VIHAROS EMBERÖLTŐ, VILÁGOSTÓL – TRIANONIG), azt hiszem, hogy Kornfeld Móric és Szekfű Gyula közvetítésével meglátogatta Bethlen Istvánt a Károlyi Sándor-féle palotában lévő magasföldszinti lakásán, s aztán sajnálkozó csodálkozásának adott hangot a Modern kávéházban, péntek délutáni asztalunknál Szekfű és szerénységem előtt, hogy Bethlen Budapestre Kolozsvárról vagy Vajda-Kamarásról felhozott-átmentett bútorai között mily egyszerűen lakik – megrokkant biedermeier székek, a 80-as évekből való kopott plüssgarnitúra, egy-két fényét veszített Mária Terézia-szekreter stb. Persze

Pethő Sándor mint a bukott, keserves magyar legitizmus és monarchizmus lelkes híve, bár távolról sem bértollnoka, a magyar arisztokráciánál mint politikai széplélek és sznob egész más berendezéshez volt szokva. Így például a Margit rakparti Andrássypalotában, ifjabb gróf Andrassy Gyulánál, a történelmi Magyarország e végzetes démonánál, aki Tisza István elleni tragikus és elszánt gyűlöletében gr. Károlyi Mihályt (mint ennen vejét és mint a Tisza-ellenes opposzió vezérét) hozta reánk. No igen, az Andrassy-szalonokban csupa brokát és bársony, antik és utánczott reneszánsz bútorok pompáztak, Rembrandt- és Vermeer-képek, festmények Tintoretto és Veronese iskolájából, mely még az idősebb Andrassy Gyula gyűjtése volt. Nem tudom, vajon Pethő, aki a dunántúli, Győr megyei emelkedő nagygazda-kisnemesi milióból nőtt ki, járt-e Kornfeldék vagy Chorinék lakásán, nyilván igen – ám az ottani milió nyilván nagyon is imponálhatott neki. [...]

Kornfeld báróék otthona a két háború közti Magyarország és Budapest egyik legjelentősebb, bár feltűnően magát igazán nem kellett centruma volt: nem is a pénz és a vagyon, sokkal inkább a magyar szellemi élet egyik spektruma – s ez a parcialitás igenis hangsúlyozandó! – iránti érdeklődés, sőt őszinte részvétel által... Kornfeld Móric báró nem volt „nemzetközi zsidó”, ám minden hibájával és osztályelfogultságával együtt a vérbe és pusztulásba torkolló korszak egyik legkiválóbb magyarja; nélküle nem lett volna új pécsi és új szegedi egyetem, számtalan – bár persze katolikus – kiváló nívójú iskola. Nem lett volna *Magyar Szemle*, nem lettek volna a Magyar Szemle Társaság sokban jelentős kiadványai; nem lett volna a mégoly sok ellentmondást mutató legkiválóbb, legújabb kori magyar újság: a *Magyar Nemzet* és így tovább... Az, hogy én, éppen én, a magam iróniájával és rideg történetpolitikai szemlélettel annyit foglalkozom vele, mert igenis foglalkoznom kell, jól mutatja a legkiválóbb, régibb és újabb magyarokhoz közeli jelentőségét. Nélküle nem lett volna Hóman–Szekfű-féle MAGYAR TÖRTÉNET, ez a kettős, korok határain felhőkkel hasogató obeliszk, két roppant tehetség, bár hát emberileg nagyon is esendő s az ifjúságnak példaként igazán nem alkalmas Hóman Bálint és Szekfű Gyula...

Mindezért, a legjobbjért „a konzervatív Horthy–Bethlen-Magyarországon” a legnemesebb értelemben vett felelősség voltaképp a zsidóból jött magyaré és keresztényé, Kornfeld Móric báróé. Akkor is, azóta is sokszor kellett arra gondolnom, hogy ugyan mit is tettek a „nyugati”, a csonka magyarországi gazdagnak megmaradt főurak és egyháznagyok a magyar művelődésért? Az előbb Tisza István, majd Horthy és Bethlen ellen vad és alattomos gyűlölettel teli, különben igen művelt és elmés ifjabb Andrassy Gyula pártolt ugyan egy rövid éltű folyóiratot, a finom Ambrus Zoltán szerkesztésében – ezt is *Magyar Szemlének* hívták! –, s aztán egy kissé bal kézzel a *Nyugatot* is pártolta házi zsurnalisztája: Ignatus-Veigelsberg Leó kedvéért, kit rendszeren ágyban fogadott déli fél kettőkor, paplanán rajztáblával, mert így jegyezte fel félálomban támadt gondolatait Tisza István ellen; de igazán, teljes lelkesedéssel csak a kezdettől alattomosan tévelygő, bár jó magyar, tiszántúli gyökérből eredő Milotay Istvánt pártolta (Milotay Nyilas István híres kálvinista püspök méltatlan unokáját, aki Móricz Zsigmond unokatestvére volt – innen a LÉGY JÓ MINDHALÁLIG!-ban a kisfiú hős: Nyilas Misi neve...), aki az *Új Nemzedéknek*, majd a *Magyarságnak* juttatott és legitimista célokra szánt szubvenciók fölötti hálájából a szalon félhomályában, a Rembrandt- és Tintoretto-képek alatt s a dűsbarna Rembrandt-szín függönyök árnyán a csekk átnyújtásakor mindég kezet csókolt bővíletében Andrassy-nak – kálvinista papi ivadék a székely törzsből nyugatra elágazott monarchista grófnak! (Még Pethő Sándor is soknak találta ezt, Milotay egykori barátja...) Andrassy, aki még soká tartó busás jövedelmeiből Horthy

és Bethlen ellenében az ifjú Habsburg Ottót és Zita királynét tartotta el, ám a legitimista sajtónak juttatott összegeken kívül szinte semmit sem adott nemzeti közcélokra. Persze apósként, jó apaként Károlyi Mihályékat azért támogatta, akiket ő uszított irigy és sötét démonként az első világháborúban elhulló hazánkra; s ugyancsak ifjabb Andrássy Gyula volt az, aki a Monarchia utolsó közös külügyminisztereként a Wilsonhoz intézett jegyzékében előbb ismerte el Ausztria és Magyarország (!!!) nevében azt a Csehszlovákiát, amely még meg sem alakult akkor, 1918. október 30–31-én... És mit adott a magyar kultúrának, a nép nevelésének és a magasabb kultúrának, tudomány-nak a dúsgazdag, fanyar, igen jól gazdálkodó herceg Esterházy Pál? – Példát ugyan adott arra nézve, hogyan alakíthat nagybirtokos húsáru- és gyümölcskonzervüzemet, de nyilván fogalma sem volt Szekfű Gyuláról vagy Babits Mihályról, elzárkózottságában alig is olvasott magyar történelmi munkákat, magyar költőket, írókat vagy a tananyag minimumán kívül közjogi műveket... És vajon hol voltak az 1920–30-as években még oly gazdag Zichyek? (Gr. Zichy Györgyné szül. Hadik Erna grófnő – ki bécsi lakótársnőnk és barátnőnk volt a Gassergassén számkivetettségünk első idejében – például öntudatlanul mindenkor öntudatosan összezavarta Makkai Sándort Máraival!) És hol voltak a nagyrészt még szintén gazdag, sőt dúsgazdag Batthyányak vagy Széchenyiek akkor, amikor hazánkat és nemzetünket az 1919 utáni süllyedtségből kellett valamiképp jobb jövőhöz és öntudathoz segíteni? (Persze tudjuk: a patrióta nemzeti tudatnak – nézzük csak a reformkoriakat vagy Bethlen István, Kornfeld Móric, Szekfű Gyula ellentmondásokkal teli példáit – mindenkor csakis osztály szerint, „klasszenmassig” és „pártos” formában lehet megnyilatkozni!) Én legalábbis máig szégyenkezem a történelmi középosztálynak vagy a magasabb hivatalnoki osztálynak, velük együtt az ún. gentrynek nemzeterkölcsei és nemzetpolitikai tudatlansága és műveletlensége miatt. Már öntudatos kisfiú koromban, tizennégy-tizenhat évesen nem volt kétségem afelől, hallgatván otthon és társaságban mindenféle kúriai bírák, miniszteri tanácsosok és államtitkárok, magas rangú katonatisztek és hitveseik stb. beszélgetéseit, hogy itt más választás nem lehet számomra, mint hogy kivándoroljak ennen osztályomból, melyet méltatlannak tartottam önmagamhoz, s bizony, talán nem nagyozolás nélkül a házához és a nemzethez is. [...]

A Úr véghetetlen kegyelme akkori baloldaliságomban is megóvott attól, hogy egy asztalhoz kelljen ülnöm a Lendvay utcában a katolikus főpapságtól anyagilag pártfogolt, Festetics László herceg által is fél kézzel, vonaglon segített Központi Sajtóvállalat (Honvéd utca, Pallas Nyomda) vezetőivel, akikkel különben az oly klerikális vonzalmú Szekfű Gyula is rendkívül intim volt, tehát a *Nemzeti Újság*, az *Új Nemzedék* és a *Néplap* irányítóival, úgymint a rejtélyes Marsovszky Ivorral (Szmrecsányi-rokonság), Turi Béla esztergomi kanonokkal és vezérigazgatóval, a Mindszenty-pörben elmúlt Tóth László, költői lelkű főszerkesztővel avagy a különben oly kedves Cavalliér Józseffel, az *Új Nemzedék* főnökével, aki természettudóssá képezte magát, vagy Csepela József kanonokkal a *Néplaptól*. Ezek mind jártak a Lendvay utcába, suhogtatván reverendáikat és lengetvén lila öveiket (már akik papok voltak közülük), ám ilyenkor sem engem nem hívtak meg, sem a nagy anyagi áldozattal járó kegyekbe férkőzött, ifjan még oly tehetséges Katona Jenőt vagy a tehetséget és okosságot szenvelgő Barankovits Istvánt, ki a Kormányzó Úrnál mindég befolyásos Kállay Miklós Szabolcs megyei földije és kegyence volt, s a titkon szintén nagy befolyású Erdőhegyi Lajos főispán lelki fia. Az akkori hierarchikus gondolkodás szerint, amiben az ifjúság barátját és protektorát sikerrel alakító Szekfű is osztozott, mi még túl fiatalok voltunk (ne feledjétek, kedves ifjú híveim: a korszak a gerontokrácia jegyében állt!), s eleve nem lehettünk

egyenrangúak az említett nagyságokkal, akik között a valódi magyar hagyományokhoz sokban oly méltatlan szarvasmarhák is bőven találtak.

Akárhogy is vesszük a kifelé – azaz a baloldal, a „szabadkőműves” vagy az irodalomban oly jelentős „zsidó” körök felé – konzervatív és tradicionalista Bethlen–Szekfű-féle *Magyar Szemle* és környezete szerepét, igazságosan el kell mondanunk, hogy a *Magyar Szemle*, minden merevsége ellenére, igenis „haladó” és „demokratikus” és korhatárokat, társadalmi előítéleteket fellazító szerepet töltött be, még ha Kornfeld Móric báró oly szertartásos és Szekfű oly többértelműen félénk és félszeg volt is. Ám ugyanekkor, ami engem és hasonlókat illet, akiknek nevei előzőleg már említették, Kornfeld Móric báró és a *Magyar Szemle* köre határokat is szabott nekünk. [...] A báró ugyan szívesen beszéltette tárgyalófeleit, ő azonban sosem árult el magáról semmit, legfeljebb haladó (?) keresztény nézeteit nyilvánította. Az előzékenységen és udvariasságon túlmenő közvetlenségről nála szó sem lehetett. Mind ő, mind Szekfű, a két háború közötti Magyarország e két igen-igen jelentős „szellemi potenciája” – hogy Jacob Burckhardt WELTGESCHICHTLICHTE BETRACHTUNG-ban használt terminus technicusát profanizáljam – valójában hideg és elzárkozó volt; legközvetlenebb kortársaik, ifjabb barátaik és hasonlós csodálóik (így a parasztpárt étoile-ja: Kovács Imre, vagy az ifjú szoc.- és neokatolikus ideológus tehetségek: Barankovits és Katona Jenő) alig is tudtak meg róluk valami emberit, személyeset. Így volt ezzel a paleokapitalista buzgalmában túlhabzó Frey András, és tulajdonképpen így voltam vele én is; bár sok hibám, hiányosságom és nem mindig kellemes tulajdonságom mellett sosem voltam intimkedő és hivalkodó természet; általában tudatott rólam úgyszólván kezdettől, hogy Kornfeld Móric báró, majd leányai szíves ismeretségének örvendek, e hírrel azonban sem a magán-, sem a közéletben nem éltem vissza; mert hiszen lényem és szellemem szokatlan ragyogványát természetből örököltem, nem pedig Szekfű vagy – még kevésbé – Kornfeld báró kitüntető ismeretségének köszönhetém...

Lewis Carroll

HUMPTY DUMPTY KÖLTEMÉNYE

Télen, mikor fehér a rét,
Éneklem ezt a kedvedért...

Tavasszal, mikor zöld a lomb,
Dalom füledbe dúdolom.

Nyáron, mikor az ég dereng,
Talán megérted, mit jelent:

Ősszel, ha szél visz vert avart,
Vesd majd papírra ezt a dalt.